
PISA 2000

FRISLÄPPTA UPPGIFTER I LÄSNING

Elevhäfte med fri kopieringsrätt

Skolverket

Elevens namn:

Klass/Grupp:

Enligt OECD PISA:s projektkonsortium har följande källor använts till materialet i detta häfte. Alla ansträngningar har gjorts för att spåra det ursprungliga källmaterialet till innehållet i detta häfte. I de fall då försöken har misslyckats skulle utgivarna av häftet uppskatta att få höra av författaren/utgivaren för att rätta till eventuella försummelser.

- TCHADSJÖN Källa: *Past Worlds: The Times Atlas of Archaeology [Försvunna världar: The Times' arkeologiska atlas]*, Times Books Limited, 1988
- GRAFFITI Källa: Mari Hankala
- ARBETSKRAFT Källa: D. Miller, *Form 6 Economics*, ESA Publications, Box 9453, Newmarket, Auckland NZ, p.64.
- INTERNATIONELL HJÄLP Källa: Anpassad från PLAN International: Tabell över resultaten för budgetåret 1996, bilaga till kvartalsrapport till Internationella Rådet, första kvartalet 1997
- POLIS Källa: *Le Ligueur*, 27 maj 1998
- SPORTSKOR Källa: *Revue ID* (16), 1-15 juni 1997.
- GÅVAN Källa: Louis Dollarhide, "The Gift" i *Mississippi Writers: Reflections of Childhood and Youth*, Volym I, utgiven av Dorothy Abbott, University Press of Mississippi, 1985

ALLMÄNNA ANVISNINGAR

I detta häfte finns frågor om läsförståelse.

Läs varje fråga noggrant och svara på den efter bästa förmåga.

Börja inte arbeta med frågorna ännu. Du kommer att bli tillsagd när du ska börja.

Först kommer du att få några övningsexempel, så att du vet vilken typ av frågor som provet innehåller. Frågorna i dessa övningsexempel är baserade på materialet nedan, "Olympiska städer".

OLYMPISKA STÄDER

Nedan finns en tabell som visar de städer som valts till att hålla de olympiska spelen sedan år 1960. Svara på frågorna som följer genom att hänvisa till denna tabell.

<i>År</i>	<i>Stad</i>	<i>Kontinent</i>
1960	Rom	Europa
1964	Tokyo	Asien
1968	Mexico City	Nordamerika
1972	München	Europa
1976	Montréal	Nordamerika
1980	Moskva	Europa
1984	Los Angeles	Nordamerika
1988	Seoul	Asien
1992	Barcelona	Europa
1996	Atlanta	Nordamerika
2000	Sydney	Australien
2004	Aten	Europa

Vissa av frågorna följs av fyra eller fler möjliga svar som vart och ett har en bokstav framför sig. Besvara dessa frågor genom att ringa in bokstaven som står intill det svar som du anser är korrekt. Detta visas i Exempel 1.

EXEMPEL 1

I vilken stad hölls de olympiska spelen 1972?

- A Mexico City
- B München
- C Los Angeles
- D Sydney

Bokstaven B har ringats in eftersom de olympiska spelen hölls i München 1972.

Om du är osäker över hur du ska besvara någon fråga ringar du in svaret som du tycker verkar bäst och fortsätter med nästa fråga t.

Om du vill ändra svaret på en fråga kan du antingen sudda ut svaret noggrant ELLER sätta ett "X" över ditt första val och därefter ringa in det rätta svaret. Detta visas i Exempel 2.

EXEMPEL 2

Hur många gånger har de olympiska spelen hållits i Nordamerika efter år 1960?

- A en gång
- B två gånger
- C tre gånger
- D fyra gånger

I vissa av frågorna står det att du ska ge flera svar genom att ringa in ett svar på varje rad, vilket visas i Exempel 3.

EXEMPEL 3

Ringa in "Ja" eller "Nej" för varje stad i tabellen nedan, för att visa om staden har valts till att hålla de olympiska spelen mellan år 1960 och 2004. Det första exemplet har redan fyllts i.

Stad	Valts till att hålla olympiska spelen 1960-2004?
Atlanta	☒ Ja / ☐ Nej
Barcelona	Ja / ☐ Nej
Berlin	Ja / ☐ Nej
Seoul	Ja / ☐ Nej

Det ifyllda svaret ska se ut så här. Observera att du måste ringa in ett svar på VARJE rad.

Stad	Valts till att hålla olympiska spelen 1960-2004?
Atlanta	☒ Ja / ☐ Nej
Barcelona	☒ Ja / ☐ Nej
Berlin	Ja / ☒ Nej
Seoul	☒ Ja / ☐ Nej

I andra frågor står det att du ska skriva ett kort svar i utrymmet som lämnas i ditt häfte. När du svarar på dessa frågor kan du behöva använda dig av ord, teckningar och/eller siffror. Exempel 4 visar en fråga där den här typen av svar krävs.

EXEMPEL 4

Namnge de två asiatiska städer som valts till att hålla de olympiska spelen efter år 1960.

.....

För att besvara denna fråga korrekt ska du skriva "Tokyo och Seoul".

Slutligen förekommer det också en annan typ av frågor där du med hjälp av materialet ska ange skäl eller en förklaring till det svar som du ger. Det finns många olika sätt att svara på dessa frågor. Ditt svar kommer att bedömas utifrån din förståelse av materialet och med hänsyn till det tänkande du visar upp i ditt svar. Exempel 5 visar en fråga som kräver den här typen av svar.

EXEMPEL 5

På vilken kontinent tycker du att olympiska spelen ska hållas år 2008? Förklara ditt svar genom att hänvisa till tabellen.

.....

.....

När du besvarar denna fråga ska du skriva ditt svar på de tomma raderna. Antalet linjer ger en indikation på hur långt ditt svar förväntas vara.

ALLA dessa svar skulle ge full poäng:

- Afrika. Det är inte rättvist. Olympiska spelen hölls inte där under något av de år som anges i tabellen.
- Asien. Det är 20 år sedan de olympiska spelen hölls i Asien, så det är Asiens tur nu.
- Jag tycker att de ska hållas i Nordamerika, för även om de har hållits där tre eller fyra gånger under de senaste 40 åren är USA ett av världens rikaste länder och landet har råd att arrangera spelen, vilket kan bli väldigt dyrt.
- Vilken kontinent som helst förutom Australien och Europa skulle vara OK, eftersom dessa två har haft flest gånger under de senaste åren.

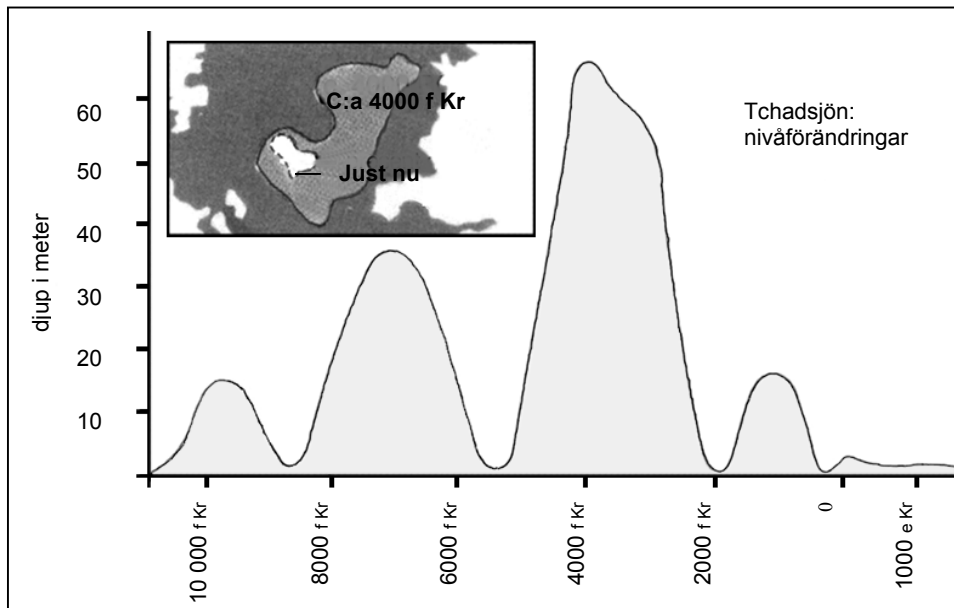
Observera att fastän dessa svar är olika, innehåller båda två en förklaring som visar att eleven har förstått tabellen OCH skäl till varför detta svar ges.

STANNA

här.
VÄND INTE BLAD FÖRRÄN DU HAR BLIVIT TILLSAGD.

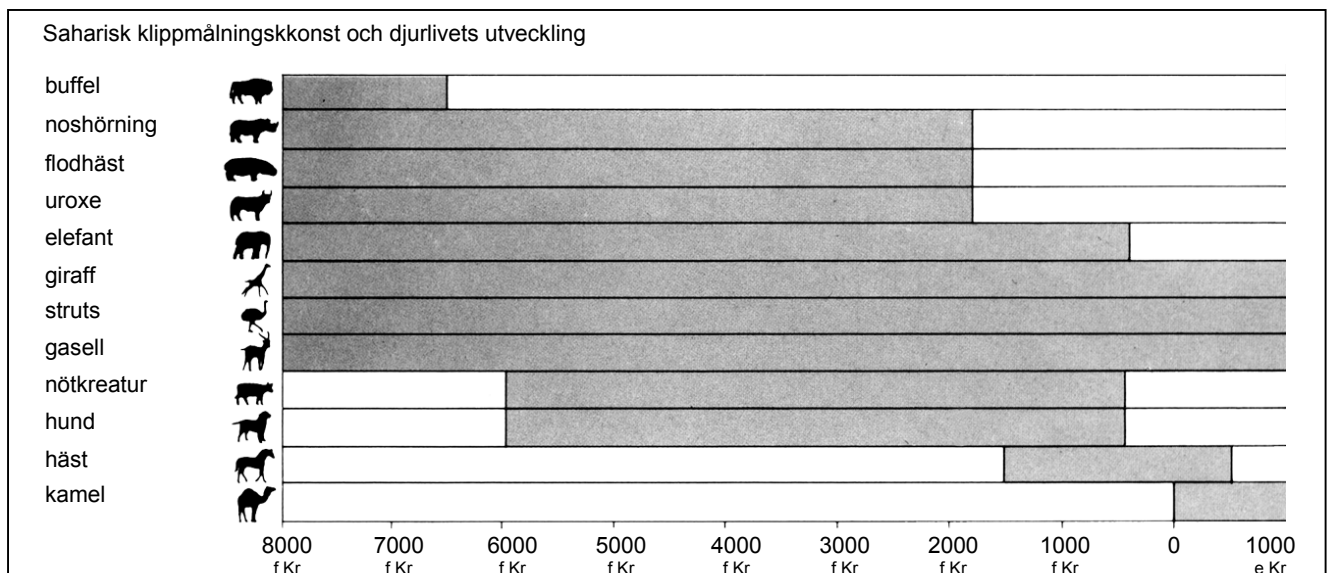
TCHADSJÖN

Figur 1 visar nivåförändringar i Tchadsjön, som ligger i Sahara, i Nordafrika. Tchadsjön försvann helt kring 20 000 f Kr, under den senaste istiden. Sjön återuppstod kring 11 000 f Kr. För närvarande är nivån ungefär densamma som den var 1000 e Kr.

Figur 1

Figur 2 visar saharisk klippmålningkonst (urgamla teckningar eller målningar funna på grottväggar) och djurlivets utveckling.

Figur 2

Använd upplysningarna om Tchadsjön som presenterats på föregående sida för att svara på följande frågor.

Uppgift 1: TCHADSJÖN

Hur djup är Tchadsjön för närvarande?

- A Ungefär två meter.
- B Ungefär femton meter.
- C Ungefär femtio meter.
- D Den har helt försvunnit.
- E Den upplysningen lämnas inte.

I/F

Uppgift 2: TCHADSJÖN

Ungefär vilket år börjar diagrammet som visas i figur 1?

.....

I/Ö

Uppgift 3: TCHADSJÖN

Varför har författaren valt att låta diagrammet utgå från denna tidpunkt?

.....

.....

R/Ö

Uppgift 4: TCHADSJÖN

Figur 2 grundar sig på antagandet att

- A de djur som avbildats i klippmålningskonsten fanns närvarande i området vid den tid då de tecknades.
- B de konstnärer som tecknade dessa djur var mycket begåvade.
- C de konstnärer som tecknade djuren hade möjlighet att resa långt.
- D det inte fanns något försök att tämja de djur som framställts i klippmålningskonsten.

R/F

Uppgift 5: TCHADSJÖN

För att svara på den här frågan måste du använda upplysningar från figur 1 och figur 2.

Försvinnandet av noshörningar, flodhästar och uroaxar i den sahariska klippmålningskonsten inträffade

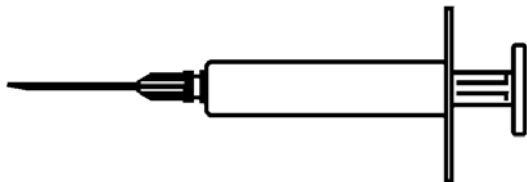
- A i början på den senaste istiden.
- B i mitten av den period då nivån i Tchadsjön var som högst.
- C efter det att nivån i Tchadsjön under mer än 1000 år gradvis minskat.
- D i början på en oavbruten period av torra.

T/F

ACOLS PROGRAM FÖR FRIVILLIG VACCINATION MOT INFLUENSAN

Som ni säkert vet kan influensan slå till snabbt och häftigt under vintern. Den kan göra sina offer sjuka i flera veckor.

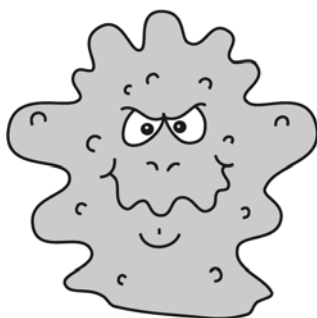
Det bästa medlet mot viruset är att ha kroppen i form. Daglig motion och en kost som innehåller mycket frukt och grönsaker rekommenderas starkt för att hjälpa immunsystemet att kämpa mot den här virusinvasionen.

ACOL har beslutat erbjuda personalen möjligheten att vaccinera sig mot influensan som en ytterligare förebyggande åtgärd för att hindra detta lömska virus från att spridas hos oss. ACOL har ordnat så att en sjuksköterska sköter om vaccineringen en halvdag under arbetstid i vecka 47 i november. Detta erbjudande är gratis och öppet för all personal.

Deltagandet är frivilligt. Anställda som vill utnyttja denna möjlighet ombeds fylla i en försäkran om att de inte lider av någon allergi och att de är medvetna om att de kan komma att märka smärre biverkningar.

Medicinsk sakkunskap försäkrar att vaccinet inte kan framkalla influensa. Det kan dock ha vissa bieffekter som trötthet, lite feber och en lätt ömhet i armen.

VEM BÖR VACCINERA SIG?

Alla som vill skydda sig mot viruset.

Vaccinet rekommenderas särskilt till personer över 65 år. Bortsett från ålder, rekommenderas det till ALLA som lider av försvagande kroniska åkommor, speciellt problem med hjärta, lungor, bronker eller diabetes.

I kontorsmiljö löper ALLA risk för att få influensan.

VEM BÖR INTE VACCINERA SIG?

Personer som är överkänsliga mot ägg, och eller lider av en tillfällig febersjukdom och gravida kvinnor.

Fråga er läkare om ni tar mediciner eller om ni tidigare har reagerat på en influensaspruta.

Om du vill bli vaccinerad under vecka 47 i november, kontakta personalchefen, Fiona McSweeney, före fredagen den 7 november. Exakt datum och tid är beroende av sjuksköterskans tillgänglighet, antalet deltagare och den tid som passar flest personal. Om du vill vaccinera dig inför vintern, men inte kan komma på den avtalade tiden, kontakta Fiona. Ett extra vaccinationstillfälle kan ordnas om det blir tillräckligt med deltagare.

För mer information, kontakta Fiona på anknytning 5577.

Håll dig i form

Fiona McSweeney, personalchef på ett företag som heter ACOL, har gjort informationsbladet på de två föregående sidorna åt personalen på sitt företag. Använd er av informationsbladet när ni svarar på frågorna i den här uppgiften.

Uppgift 6: INFLUENSA

Vilka av följande påståenden beskriver det som står i ACOL:s program för vaccination mot influensan?

- A Dagliga gymnastikpass kommer att organiseras under vintern.
- B Vaccinationen kommer att ske under arbetstid.
- C En liten bonus kommer att utgå till deltagarna.
- D En läkare kommer att utföra vaccinationen.

I/F

Uppgift 7: INFLUENSA

Man kan tala om **innehållet** i en text (vad som berättas).

Man kan tala om en texts **stil** (hur den presenteras).

Fiona ville att **stilen** i detta informationsblad skulle vara vänlig och uppmuntrande.

Tycker du att hon har lyckats?

Förklara ditt svar genom att hänvisa detaljerat till layouten, stilen i texten, bilder eller andra illustrationer.

.....

.....

.....

R/Ö

Uppgift 8: INFLUENSA

Informationsbladet föreslår att om du vill skydda dig mot influensan så är vaccinet:

- A mycket effektivare än motion och hälsosam kost, men mera riskabelt.
- B en god idé, men ersätter inte motion och hälsosam kost.
- C lika effektivt som motion och hälsosam kost, men inte så besvärligt.
- D inte intressant om du motionerar flitigt och äter hälsosamt.

T/F

Uppgift 9: INFLUENSA

I en del av informationsbladet står det:

VEM BÖR VACCINERA SIG?

Alla som vill skydda sig mot viruset.

Efter att informationsbladet hade spridits, påpekade en kollega för Fiona att hon kanske borde stryka orden "Alla som vill skydda sig mot viruset", eftersom de kunde leda till missförstånd.

Tycker ni att dessa ord kan leda till missförstånd och borde ha strukits från informationsbladet eller inte?

Förklara ert svar.

.....

.....

.....

.....

R/Ö

Uppgift 10: INFLUENSA

Med tanke på informationen i meddelandet, vilken av följande anställda borde ta kontakt med Fiona?

- A Steve på lagret, som inte vill vaccinera sig, för han föredrar att lita på sitt naturliga immunförsvar.
- B Julie på säljavdelningen, som undrar om vaccinationsprogrammet är obligatoriskt.
- C Alice på postavdelningen, som gärna hade vaccinerat sig inför vintern, men ska ha barn om två månader.
- D Michel på bokföringen, som gärna hade vaccinerat sig, men tar semester under vecka 47 i november.

T/F

GRAFFITI

Jag kokar av ilska när jag ser att skolväggen har tvättats och målats om för fjärde gången för att ta bort graffiti. Det är en beundransvärd kreativitet, men folk borde hitta ett sätt att uttrycka sig på som inte skapar extrakostnader för samhället.

Varför fortsätter ni att skamfila ungdomars rykte genom att måla graffiti där det är förbjudet? Riktiga konstnärer hänger ju inte upp sina tavlor på gatan! De försöker i stället att få ekonomiskt stöd och bli kända genom lagliga utställningar.

Enligt min uppfattning är byggnader, staket och parkbänkar redan i sig konstverk. Det är verkligen bedrövligt att låta denna arkitektur fördärvas av graffiti och dessutom förstör man ozonlagret med det sättet att måla. Jag förstår sannerligen inte varför de här kriminella konstnärerna gör sig så mycket besvär, eftersom deras "konstverk" helt enkelt tas bort från synfältet hela tiden.

Helga

Det finns inget facit till vad som är god smak. Vårt samhälle översvämmas av kommunikation och reklam. Företagslogotyper, butiksnamn. Enorma affischer brer ut sig över fasaderna överallt på gatorna. Är de accepterade? Ja, för det mesta. Är graffiti accepterat? Några säger ja, andra säger nej.

Vem betalar kostnaderna för graffiti? Vem, när allt kommer omkring, betalar priset för reklamen? Just det. Konsumenterna.

Har de som har satt upp reklamskyltar frågat dig om lov? Nej. Varför skulle i så fall klottrarna göra det? Är det inte helt enkelt en fråga om kommunikation – ditt eget namn, gängens namn och stora konstverk på gatan?

Tänk på de randiga och rutiga kläderna som dök upp i affärerna för några år sedan. Och på skidkläder. Mönstren och färgerna lånades direkt från de blommande betongväggarna. Det är ganska roande att dessa mönster och färger är accepterade och beundrade, men att graffiti i samma stil anses vedervärdig.

Tiderna är hårda för konsten.

Sophie

De två breven på motstående sida har legat på Internet och handlar om graffiti. Graffiti är olaglig målning på väggar och andra ställen. Gå tillbaka till breven för att svara på frågorna som följer.

Uppgift 11: GRAFFITI

Syftet i de här två breven är att

- A förklara vad graffiti är.
- B föra fram en åsikt om graffiti.
- C bevisa graffitis popularitet.
- D låta folk få veta vad det kostar att ta bort graffiti.

T/F

Uppgift 12: GRAFFITI

Varför tar Sophie upp reklam?

.....

.....

T/Ö

Uppgift 13: GRAFFITI

Vilken av de två brevskrivarna är du överens med? Motivera ditt svar genom att **med egna ord** ta upp vad som sägs i ett av breven eller i båda breven.

.....

.....

.....

R/Ö

Uppgift 14: GRAFFITI

Man kan tala om **vad** ett brev säger (dess innehåll).

Man kan tala om **sättet** ett brev är skrivet (dess stil).

Om du bortser från din egen åsikt, vem har då skrivit det bästa brevet, enligt dig?
Motivera ditt svar genom att hänvisa till **det sätt** som det ena eller båda breven är skrivna på.

.....

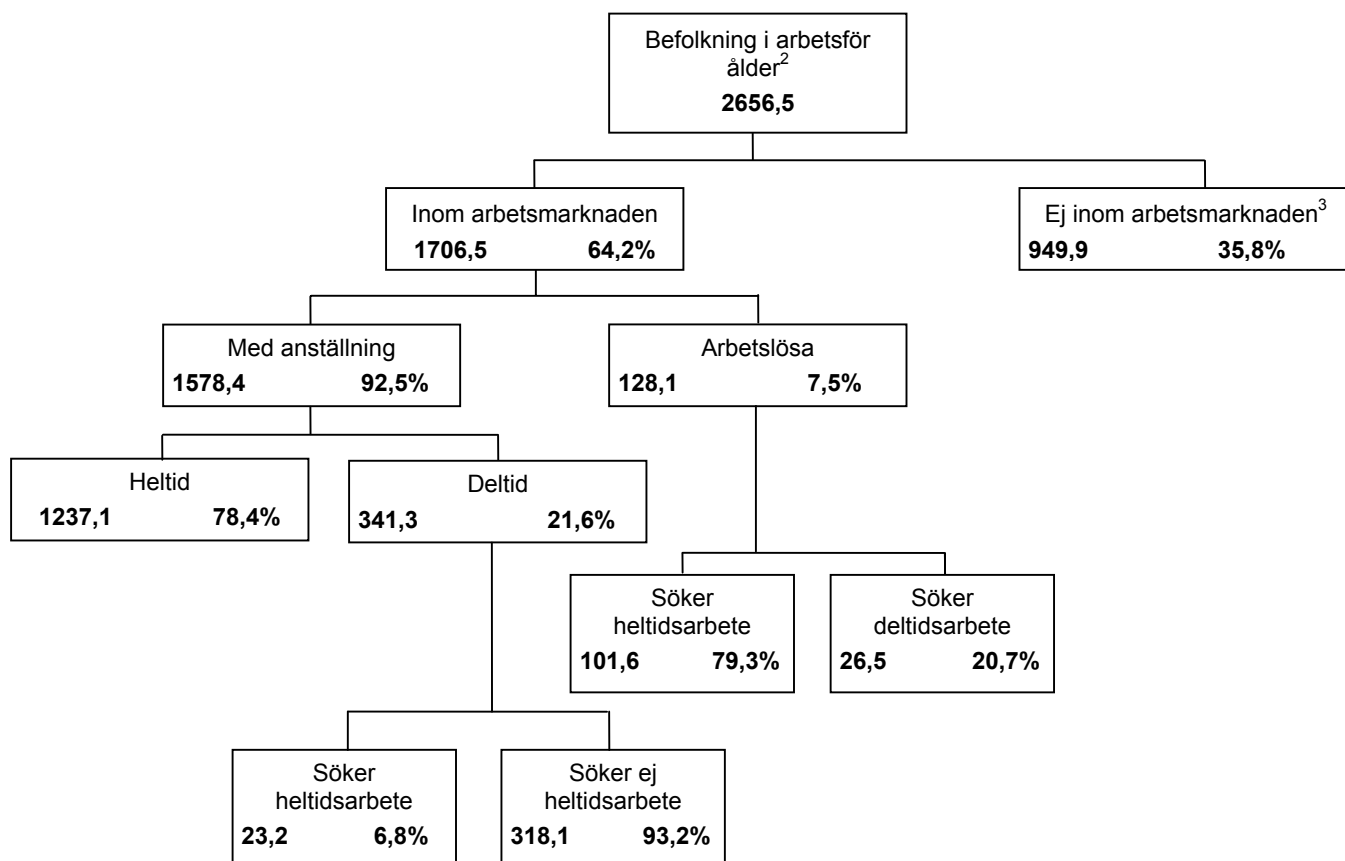
.....

.....

R/Ö

Träddiagrammet nedan visar fördelningen av ett lands arbetskraft, det vill säga dess "befolkning i arbetsför ålder". Landets totala befolkning år 1995 var ungefär 3,4 miljoner.

Fördelning av arbetskraften den 31 mars 1995 (x 1000)¹

Noter

1. Antal personer uttrycks i tusental (x 1000).
2. Befolkning i arbetsför ålder definieras som summan av personer mellan 15 och 65 år.
3. De personer som räknas till "ej inom arbetsmarknaden" är de som inte aktivt söker arbete eller inte står till förfogande.

Använd informationen om ett lands arbetskraft som presenteras på motsatta sidan för att svara på nedanstående frågor.

Uppgift 15: ARBETSKRAFT

Vilka är de två huvudgrupper som befolkningen i arbetsför ålder delas upp i?

- A Anställda och arbetslösa.
- B Personer i arbetsför ålder och personer som inte är i arbetsför ålder.
- C Heltidsarbetande och deltidarbetande.
- D Personer inom arbetsmarknaden och personer ej inom arbetsmarknaden.

T/F

Uppgift 16: ARBETSKRAFT

Hur många personer i arbetsför ålder befinner sig inte inom arbetsmarknaden? (Ange **antalet** människor, inte procenttalet)

.....

I/Ö

Uppgift 17: ARBETSKRAFT

Fyll i med ett kryss i rätt ruta i tabellen för att visa vilken kategori i träd-diagrammet följande personer hör till, om det finns en passande kategori.

Det första krysset har fyllts i åt dig som exempel

	Inom arbetsmarknaden: med anställning	Inom arbetsmarknaden: arbetslösa	Ej inom arbetsmarknaden	Ej medräknad i någon kategori
Servitör, halvtidsarbetande, 35 år	☒	☐	☐	☐
Affärskvinna, 43 år, som arbetar 60 tim per vecka	☐	☐	☐	☐
Heltidsstuderande, 21 år	☐	☐	☐	☐
En man, 28 år, som nyligen har sålt sin affär och som söker arbete	☐	☐	☐	☐
Kvinna, 55 år som aldrig har arbetat och inte heller har velat arbeta utanför hemmet	☐	☐	☐	☐
80-årig mormor som fortfarande arbetar några timmar per dag i familjens torgstånd	☐	☐	☐	☐

R/Ö

Uppgift 18: ARBETSKRAFT

Antag att uppgifter om arbetskraften varje år presenterades i ett trädidiagram som här.

Nedan återges fyra av trädidiagrammets beståndsdelar. Visa om du skulle förvänta dig att dessa ändras från år till år eller inte, genom att ringa in "Förändras" eller "Förändras ej". Den första har redan ringats in som exempel.

Beståndsdel i trädidiagram	Svar
Rubrikerna i varje box (t ex "Inom arbetsmarknaden")	Förändras / (Förändras ej)
Procenttalen (t ex "64,2 %")	Förändras / Förändras ej
Siffrorna (t ex "2656,5")	Förändras / Förändras ej
Fotnoterna under trädidiagrammet	Förändras / Förändras ej

R/Ö

Uppgift 19: ARBETSKRAFT

Informationen om arbetskraftens struktur presenteras i form av ett trädidiagram, men den kunde ha presenterats på flera andra sätt, exempelvis genom en beskrivning i ord, ett cirkeldiagram, ett grafiskt diagram eller en tabell.

Trädidiagrammet har sannolikt valts eftersom det är särskilt användbart för att visa

- A förändringar över tiden.
- B storleken av ett lands totala befolkning.
- C kategorier inom varje grupp.
- D varje grupps storlek.

R/F

Polisens vetenskapliga vapen

Ett mord har begåtts, men den misstänkte nekar till allt. Han påstår sig inte känna offret. Han säger att han aldrig har sett honom, aldrig varit nära honom, aldrig rört honom... Polisen och domaren är övertygade om att han inte talar sanning. Men hur bevisa det?

På brottsplatsen har undersökningsledarna samlat in varje ledtråd man kan tänka sig: tygtrådar, hår, fingeravtryck, cigarettfimpar... De få hårstrån som finns på offrets jacka är röda. Och de är märkligt lika den misstänktes. Om man kunde bevisa att dessa hårstrån faktiskt är hans, så skulle man ha bevis på att han verkligen har träffat offret.

Varje individ är unik

Specialister sätter i gång att arbeta. De undersöker några celler som finns vid hårrötterna och några celler från den misstänktes blod. I kärnan till varje cell i vår kropp så finns DNA. Vad är DNA? Det liknar ett halsband bestående av två runt varandra tvinnade rader av pärlor. Föreställ dig att dessa pärlor finns i fyra olika färger

och att tusen färgade pärlor (som en gen består av) är uppträdda i en speciell ordning. Hos varje individ är denna ordning exakt densamma i alla celler i kroppen, de vid hårrötterna såväl som de i stortån, de i levern såväl som de i magen eller blodet. Men från en människa till en annan så varierar ordningen på pärlorna. Med tanke på det antal pärlor som är uppträdda på det här viset så är chansen mycket liten att två personer bär på samma DNA, förutom hos enäggstvillingar. Eftersom DNA är unikt för varje individ, är det alltså ett slags genetiskt identitetskort.

Genetikerna kan därför jämföra den misstänktes genetiska identitetskort (som man har bestämt tack vare hans blod)

och den rödhåriga personen. Om det rör sig om samma genetiska kod så vet man att den misstänkte faktiskt har närmat sig offret, som han påstår sig aldrig ha träffat.

Endast ett delbevis

Vid fall av sexuella övergrepp, mord, stölder eller andra brott låter polisen allt oftare genomföra genetiska analyser. Varför det? För att försöka finna bevis på kontakt mellan två personer, mellan två föremål eller mellan en person och ett föremål. Att bevisa en sådan kontakt är ofta mycket användbart för undersökningen. Men det innebär nödvändigtvis inte ett bevis på brott. Det utgör endast en länk bland många andra i beviskedjan.

Anne Versailles

Varje levande varelse består av miljarder celler

Varje levande organism består av ett mycket stort antal celler. En cell är något oändligt litet. Man brukar också säga om cellen att den är mikroskopisk, eftersom man bara kan se den i mikroskop med mycket stor förstoring. Varje cell har ett membran och en kärna, där det finns DNA.

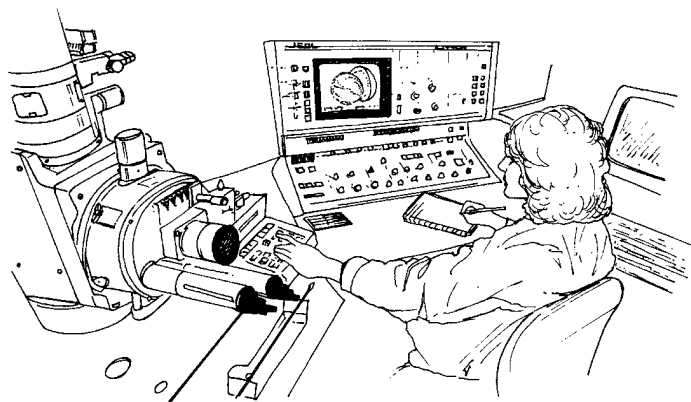
Vad betyder genetiskt?

DNA består av ett stort antal gener, som var och en utgörs av tusentals "pärlor". Tillsammans bildar dessa gener en persons genetiska identitetskort.

Hur avslöjas det genetiska identitetskortet?

Genetikern tar några få celler från basen av hårstrån som återfanns på offret eller från saliven som fanns kvar på en cigarettfimp. Han doppar dem i ett medel som förstör allt som finns runt omkring cellens DNA. Han gör samma sak med blodceller från den misstänkte. Då nu DNA genomgått särskild preparering för analys, placeras den på en speciell gel och en elektrisk ström får passera genom gelen. Efter några timmar framträder ränder (dessa påminner om streckkoden som finns på det vi köper), och som är synliga under en speciallampa. Sedan jämför man den misstänktes DNA-streckkod med streckkoden från hårstråna som hittats på offret.

Mikroskop på ett polislaboratorium

Utgå från tidskriftsartikeln på motstående sida för att svara på frågorna på de två följande sidorna.

Uppgift 20: POLIS

För att förklara strukturen hos DNA så talar författaren om ett pärlhalsband. På vilket sätt varierar dessa pärlhalsband från en individ till en annan?

- A De varierar i längd.
- B Ordningen på pärlorna är annorlunda.
- C Antalet halsband är annorlunda.
- D Färgen på pärlorna är annorlunda.

I/F

Uppgift 21: POLIS

Till vad tjänar rutan med titeln: "Hur avslöjas det genetiska identitetskortet"?

Den tjänar till att förklara

- A vad DNA är.
- B vad en streck-kod är.
- C hur man analyserar celler för att finna DNA-strukturen.
- D hur man kan bevisa att ett brott begåtts.

T/F

Uppgift 22: POLIS

Vad är författarens huvudmål?

- A Att varna.
- B Att roa.
- C Att informera.
- D Att övertyga.

T/F

Uppgift 23: POLIS

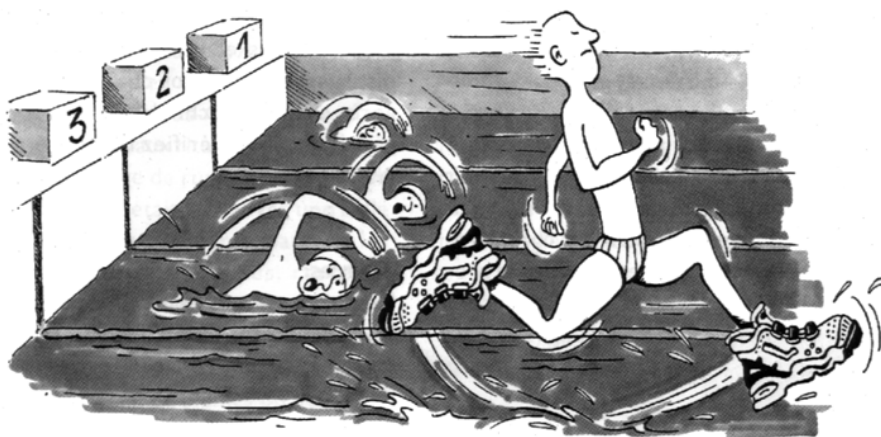
I slutet av introduktionen (den första skuggade rutan) står det: "Men hur bevisa det?"

Enligt artikeln försöker undersökningsledare hitta ett svar på den här frågan genom att

- A förhöra vittnen.
- B göra genetiska analyser.
- C grundligt förhöra den misstänkte.
- D på nytt studera undersökningsresultaten.

T/F

MÅ BRA I SPORTSKOR

I 14 år har Institutet för idrottsmedicin (Centre Médical de Médecin sportive) i Lyon (Frankrike) studerat skador hos såväl unga idrottsutövare som professionella. Studien konstaterar att det bästa är att förebygga ...och ha bra skor.

Stötar, fall, förslitning...

Bland spelare som är mellan 8 och 12 år har 18% redan hälskadolor. Fotbollsspelarnas vristbrosk tål inte hårda stötar särskilt bra och 25% av de professionella har själva kunnat konstatera att det är en särskilt svag punkt. Brosket i den känsliga knäleden kan också ta obotlig skada och ifall den inte sköts om redan i barndomen (10-12 år), kan detta orsaka artros i förtid. Höften är inte heller skonad, och när tröttheten dessutom sätter till, så riskerar spelarna frakturer som en följd av fall eller kollisioner.

Vidare enligt studien har spelare, som varit verksamma i mer än tio år, ofta benutväxter på skenben eller häl. Det

är vad man brukar kalla för "fotbollsbot", en missbildning som orsakas av skor med för mjuka sulor och skaft.

Skydda, stödja, stabilisera, dämpa

Om skon är för hård hindrar den rörelserna. Är den för mjuk ökar riskerna för skador och vrickningar. En bra sportsko ska svara mot fyra kriterier.

Först av allt ska den *skydda utåt*: stå emot stötar från bollen eller från en annan spelare. Den ska klara ojämnheter i marken och hålla foten varm och torr trots kyla och regn.

Skon måste *ge stöd åt foten* och framförallt åt vristleden för att förhindra vrickningar, svullnad och andra besvär, som också kan angripa knät.

Den ska garantera en *god stabilitet* åt spelarna, så att de inte halkar på ett fuktigt underlag eller kanar på en yta som är för torr.

Slutligen måste skon *dämpa stötar*, framförallt dem som volleyboll- och basketspelare utsätts för, som hela tiden hoppar.

Torrskodd

För att förhindra små men smärtsamma besvär, som blåsor och sprickor och fotsvamp, så måste skon tillåta avdunstning av svett och hindra den yttre fuktigheten från att tränga in. Det ideala materialet för detta är läder. Detta kan också impregneras för att undvika att skon blir genomblöt vid första bästa regn.

Utgå från artikeln på motsatt sida för att besvara de frågor som följer.

Uppgift 24: SPORTSKOR

Författaren till den här texten vill visa:

- A att kvaliteten på många sportskor har förbättrats kraftigt.
- B att man helst inte ska spela fotboll om man är yngre än 12 år.
- C att ungdomarna har mer och mer skador på grund av sin dåliga fysiska kondition.
- D att det är mycket viktigt för unga spelare att ha bra sportskor.

T/F

Uppgift 25: SPORTSKOR

Varför får enligt artikeln sportskor inte vara för styva?

.....

I/Ö

Uppgift 26: SPORTSKOR

I ett avsnitt i artikeln står det att, "En bra sportsko ska svara mot fyra kriterier".

Vilka är dessa kriterier?

.....

.....

.....

.....

I/Ö

Uppgift 27: SPORTSKOR

Undersök följande mening i slutet av artikeln. Den presenteras nedanför i två delar:

" För att förhindra små men smärtsamma besvär, som blåsor och sprickor och fotsvamp..." *(första delen)*

"... så måste skon tillåta avdunstning av svett och hindra den yttre fuktigheten från att tränga in." *(andra delen)*

Hur förhåller sig den första delen till den andra delen i den här meningen?

Den andra delen av meningen

- A motsäger den första delen.
- B upprepar den första delen.
- C belyser problemet som beskrivs i första delen.
- D ger en lösning på problemet som beskrivs i första delen.

R/F

GÅVAN

Hon frågade sig hur många dagar hon hade suttit så här och sett på hur det bruna vattnet steg och slukade udden. Hon kunde bara minnas vagt hur regnet hade börjat, hur det hade svept in över kärret från söder och slagit mot husväggen. Sedan började själva floden stiga, först långsamt tills den slutligen stannade av för att vända
5 tillbaka. Timme efter timme slingrade den sig fram genom flodarmarna och dikena och svämmade över låglandet. Medan hon sov på natten tog den sig över vägen och omringade henne så att hon blev helt isolerad. Båten hade försvunnit och huset låg som drivgods på udden. Nu nådde vattnet till och med de tjärade brädorna omkring husgrunden. Och fortfarande steg vattnet.

10 Så långt hon kunde se, till trädtopparna där flodbanken på andra sidan hade legat innan, var kärret en blank sjö som översköljdes med skyar av regn och floden var uppslukad någonstans i denna vattenvidd. Hennes hus med sin båtbottnen var byggt för att klara av en sådan här översvämning, om den nu någonsin skulle inträffa. Men huset var gammalt nu. Kanske hade brädorna undertill murknat. Kanske skulle vajern
15 som förtöjde huset vid den stora hundraårseken brista och släppa iväg henne nedströms, samma väg som hennes båt hade åkt.

Ingen kunde komma nu. Hon skulle kunna skrika högt, men det skulle inte vara till någon nytta eftersom ingen skulle höra det. Runt om kärret kämpade andra för att
20 rädda det lilla de kunde, kanske till och med sina liv. Hon hade sett ett hus flyta förbi, så tyst att det påminde henne om hur det kändes att sitta på en begravning. När hon såg det, tänkte hon att hon visste vems hus det var. Det hade varit beklämmande att se det flyta förbi, men ägarna måste ha flytt till säkrare mark. Senare, när regnet och mörkret trängde sig på, hade hon hört en puma ryta uppströms.

Nu började huset skälva omkring henne som om det hade varit levande. Hon sträckte sig ut för att fånga en lampa när den gled ner från bordet vid sängen och hon satte den mellan fötterna för att hålla fast den. Knarrande och knakande
25 kämpade sig huset sedan upp ur leran. Det flöt fritt och guppade som en kork och svängde långsamt ut av draget från floden. Hon tog tag i sängkanten. Huset svängde från sida till sida i förtöjningens fulla längd. Det ryckte till, det gamla virket jämrade sig och sedan blev det tyst. Varligt släppte strömmen sitt grepp och lät huset
30 knarrande svänga tillbaka till förtöjningsplatsen. Hon höll andan och satt en lång stund och kände de långsamma, pendlande rörelserna. Mörkret silade ner genom det oupphörliga regnet och hon sov med huvudet på armen fastklamrad vid sängen.

Någon gång under natten väckte skriket henne, ett ljud så ångestfyllt att hon var
35 på fötter innan hon var vaken. I mörkret snubblade hon mot sängen. Det kom där utifrån, från floden. Hon kunde höra hur något rörde sig, något stort som åstadkom ett skrapande, svepande ljud. Det skulle kunna vara ett annat hus. Sedan slog det emot huset, inte rakt på utan snett mot, medan det gled nerför längs med huset. Det var ett träd. Hon hörde hur grenarna och löven kom loss och fortsatte nedströms. De
40 lämnade bara efter sig regnet och kluckandet från floden, ljud som nu hade blivit så invanda att de verkade vara en del av tystnaden. Hon sov nästan igen, hopkrupen på sängen, när ännu ett skrik hördes. Den här gången var det så nära att det hade kunnat komma inifrån rummet. Hon stirrade in i mörkret och lutade sig tillbaka på sängen tills hennes hand kände gevärets kalla yta. Hopkrupen över kudden
45 balanserade hon geväret över knäna. "Är det någon där?" ropade hon.

Svaret blev ännu ett skrik, men den här gången var det ett mindre genomträngande, liksom uttröttat ljud. Sedan slöt sig tystnaden åter. Hon flyttade sig
50 bakåt mot sängen. Vad det än var, kunde hon höra det röra sig på verandan. Plankor knarrade och hon kunde urskilja ljuden av saker som slogs omkull. Det skrapade på väggen som om det var på väg att tränga sig in. Hon visste vad det var nu, ett stort kattdjur, som hade kommit med det uppryckta trädet. Den hade kommit med

strömmen, en gåva.

55 Omedvetet drog hon handen över ansiktet och längs med den spända halsen. Geväret vinglade på hennes knän. Hon hade aldrig sett en puma i hela sitt liv. Hon hade hört talas om dem av andra och hade hört dem skrika, som om de led, på långt håll. Kattdjuret krafade på väggen igen och fick fönstret vid dörren att skallra. Bara hon vaktade fönstret och höll djuret mellan väggen och vattnet, instängt, skulle allt gå vägen. Utanför hade djuret stannat till för att skrapa klorna mot det rostiga yttergallret. Då och då gnällde och morrade det.

60 När ljuset till sist bröt genom regnet som ett annat slags mörker, satt hon fortfarande på sängen, stel och kall. Hennes armar, som var vana vid att ro på floden, värkte av det monotona fasthållandet av geväret. Hon hade knappt vågat röra sig eftersom hon varit rädd för att minsta lilla ljud skulle liva upp kattdjuret. Hon gungade med i husets rörelser, alldeles stel i kroppen. Det regnade fortfarande som
65 om det aldrig skulle sluta. Genom det grå ljuset kunde hon äntligen se floden, prickig av regnet, och långt borta den otydliga formen av dränkta trädknoppar. Kattdjuret rörde sig inte längre. Kanske hade det försvunnit. Hon lade ifrån sig geväret, gled ner från sängen och tog sig ljudlöst fram till fönstret. Det var fortfarande där, hopkrupet på kanten av verandan. Det stirrade upp på den hundraåriga eken, husets förtöjning,
70 som om det uppskattade sina chanser att hoppa över till en utskjutande gren. Det verkade inte så skräckinjagande nu när hon kunde se den. Den kraftiga pälsen var ihoptvad med kvistar, sidorna var urholkade och revbenen syntes. Det skulle vara enkelt att skjuta det där det satt och viftade på den långa svansen fram och tillbaka. Hon gick tillbaka för att hämta geväret när djuret vände sig om. Utan förvarning, utan
75 att krypa ihop eller spänna musklerna, hoppade det på fönstret och krossade en glasruta. Hon föll bakåt och kvävde ett skrik. Hon tog upp geväret och sköt genom fönstret. Hon kunde inte se puman nu, men hon hade missat. Den började gå av och an igen. Hon kunde ana huvudet och den välvda ryggen när den gick förbi fönstret.

80 Darrig drog hon sig tillbaka på sängen och lade sig ner. Det sövande, ihållande ljudet av floden och regnet och den genomträngande kylan avtrubbade hennes viljestyrka. Hon bevakade fönstret och höll geväret redo. Efter att ha väntat en lång stund gick hon åter fram för att titta. Puman hade somnat med huvudet på tassarna, precis som en tamkatt. För första gången sedan regnet hade börjat ville hon gråta, över sig själv, över alla människor, över allting i översvämningen. Hon gled ner på
85 sängen och drog filten om axlarna. Hon skulle ha gett sig iväg medan hon kunde, medan vägarna fortfarande var öppna och innan hennes båt hade spolats bort. Som hon gungade fram och tillbaka i takt med huset kände hon en djup smärta i magen och påmindes om att hon inte hade ätit. Hon kunde inte minnas hur länge sedan det var. Hon var utsvulten, precis som kattdjuret. Hon smög sig ut i köket och gjorde upp en eld på de få vedpinnar som fanns kvar. Om översvämningen höll i sig skulle hon tvingas att elda upp stolen, kanske till och med bordet. Hon tog ner återstoden av en rökt skinka från taket. Hon skar tjocka skivor av det rödbruna köttet och lade dem i en stekpanna. Doften från köttet som stekte gjorde henne yr. Det fanns några gamla kex
90 kvar från förra gången hon hade lagat mat och hon kunde göra lite kaffe. Det fanns ju massor med vatten.

Medan hon lagade maten glömde hon nästan bort djuret, tills det gnällde. Det var också hungrigt. "Låt mig äta," vände hon sig till det, "och sedan tar jag hand om dig", skrattade hon i mjugg. När hon hängde tillbaka resten av skinkan på spiken gav djuret ifrån sig ett dovt rytande som fick hennes hand att skaka.

100 När hon hade ätit vände hon tillbaka till sängen igen och tog åter åt sig geväret. Huset hade stigit så högt nu att det inte längre skrapade mot udden när det flöt tillbaka från floden. Maten hade värmt henne. Hon skulle kunna göra sig av med kattdjuret medan ljuset fortfarande trängde genom regngardinen. Hon kröp långsamt

105 mot fönstret. Djuret var fortfarande där, jamande, och började gå runt på verandan.
Hon stirrade på det länge, utan rädsla. Utan att tänka på vad hon gjorde lade hon
sedan geväret åt sidan och gick runt sängkanten in i köket. Bakom henne rörde sig
kattdjuret otåligt. Hon tog ner vad som fanns kvar av skinkan, tog sig tillbaka över det
vaggande golvet till fönstret och kastade skinkan genom den trasiga fönsterrutan. På
110 andra sidan hördes ett hungrigt morrande och något liknande en chock överfördes
från djuret till henne. Förvånad av vad hon hade gjort drog hon sig tillbaka till sängen.
Hon kunde höra hur puman slet i köttet. Huset gungade omkring henne.

Nästa gång hon vaknade visste hon på en gång att allt hade förändrats. Det hade
slutat regna. Hon kände efter om huset gungade, men det vaggade inte längre på
vattnet. Hon öppnade dörren och såg en annan värld genom det trasiga myggnätet.
115 Huset vilade på udden där det alltid hade stått. En bit nedanför forsade floden
fortfarande fram i en ström, men den täckte inte längre den korta sträckan mellan
huset och den hundraåriga eken. Och kattdjuret var borta. Man kunde se spår som
gick från verandan till den hundraåriga eken och förmodligen vidare ner till kärret. De
var otydliga och höll redan på att försvinna in i den mjuka leran. Och där på verandan
120 låg, uppätet intill benet, det som var kvar av skinkan.

Använd berättelsen "Gåvan" på de föregående tre sidorna för att svara på frågorna som följer. (Radnumren i textmarginalen är till för att hjälpa dig finna de ställen som hänvisas till i uppgiften.)

Uppgift 28: GÅVAN

Här följer ett utdrag av en dialog mellan två personer som läst "Gåvan":

Hitta ställen i berättelsen som båda personerna skulle kunna använda för att motivera sina åsikter

Talare 1

.....

Talare 2

.....

R/Ö

Uppgift 29: GÅVAN

I vilken situation befinner sig kvinnan i början av berättelsen?

- A Hon är för svag för att lämna huset efter flera dagar utan mat.
- B Hon försvarar sig mot ett vilt djur.
- C Hennes hus är omringat av det stigande flodvattnet.
- D En översvämmad flod har tagit med sig hennes hus.

T/F

Uppgift 30: GÅVAN

Här följer några av de tidiga hänvisningarna till puman i berättelsen.

“väckte skriket henne, ett ljud så ångestfyllt...”: (rad 34)

“Svaret blev ännu ett skrik, men den här gången var det ett mindre genomträngande, liksom uttröttat ljud...” (rad 46-47)

“Hon hade...hört dem skrika, som om de led, på långt håll.” (rad 54-56)

Med tanke på vad som händer i resten av berättelsen, varför tror du att författaren väljer att introducera puman med dessa beskrivningar?

.....

.....

.....

.....

R/Ö

Uppgift 31: GÅVAN

“Knarrande och knakande kämpade sig huset sedan upp...” (rad 26-27)

Vad hände med huset i den här delen av berättelsen?

- A Det gick sönder.
- B Det började flyta.
- C Det slog emot den hundraåriga eken.
- D Det sjönk till botten av floden.

I/F

Uppgift 32: GÅVAN

Vad hade kvinnan för anledning att ge puman mat, enligt berättelsen?

.....

.....

.....

.....

T/Ö

Uppgift 33: GÅVAN

När kvinnan säger "och sedan tar jag hand om *dig*" (rad 97) menar hon att hon

- A är säker på att kattjuret inte kommer att göra henne illa.
- B försöker skrämman kattjuret.
- C tänker skjuta kattjuret.
- D tänker ge kattjuret mat.

T/F

Uppgift 34: GÅVAN

Tycker du att den sista meningen i "Gåvan" är ett lämpligt slut?

Motivera ditt svar genom att förklara vilket samband sista meningen har med berättelsens innebörd.

.....

.....

.....

.....

R/Ö

CENTRUM FÖR INTERN OCH EXTERN RÖRLIGHET

Vad är CIEM?

CIEM står för 'Centre on Internal and External Mobility', ett initiativ av personalavdelningen. Några av personalavdelningens medarbetare arbetar i CIEM tillsammans med anställda från andra avdelningar och utomstående yrkeskonsulter.

CIEM har tillkommit för att hjälpa anställda när de söker ett annat arbete i eller utanför Canco Manufacturing Co.

Vad gör CIEM?

CIEM stöder anställda som allvarligt överväger att söka annat arbete genom följande aktiviteter:

- **Databank med arbetstillfällen**

Efter en intervju med den anställde läggs information om denne in i en databank, som bevakar vem som söker jobb och vilka arbetstillfällen det finns i Canco och andra tillverkningsföretag.

- **Vägledning**

Den anställdes potential undersöks vid yrkesrådgivande diskussioner.

- **Kurser**

Kurser organiseras (i samarbete med informations- och utbildningsavdelningen) i hur man söker arbete samt i yrkesval.

- **Projekt för byte av yrke**

CIEM stödjer och samordnar projekt avsedda att hjälpa anställda förbereda sig för nya yrken och nya perspektiv.

- **Medling**

CIEM fungerar som medlare för anställda som hotas av avsked p.g.a. omorganisation och hjälper till att hitta nya arbeten om nödvändigt.

Hur mycket kostar tjänster från CIEM?

Avgiften bestäms i samråd med den avdelning där Du arbetar. Flera av CIEM:s tjänster är gratis. Du kan också ombedjas betala, antingen i pengar eller i tid.

Hur fungerar CIEM?

CIEM hjälper anställda som allvarligt överväger att söka ett annat arbete i eller utanför företaget.

Den processen inleds med att Du lämnar in en ansökan. En diskussion med en personalrådgivare kan också vara värdefull. Det är uppenbart att Du först bör tala med rådgivaren om Dina önskemål och möjligheten att göra karriär inom företaget. Rådgivaren känner till Din förmåga och utvecklingen på Din avdelning.

Kontakt med CIEM får Du i varje enskilt fall genom personalrådgivaren. Han eller hon behandlar Din ansökan, och därefter inbjuds Du till en diskussion med en CIEM-representant.

Ytterligare information

Personalavdelningen kan ge Dig ytterligare information.

Använd cirkuläret från personalavdelningen på motstående sida för att besvara frågorna nedan.

Uppgift 35: PERSONAL

Var kan Du enligt cirkuläret få ytterligare information om CIEM?

.....

I/Ö

Uppgift 36: PERSONAL

Ange två sätt på vilka CIEM bistår människor som kommer att förlora arbetet beroende på en avdelnings omorganisation.

.....

.....

I/Ö

Tekniken skapar behov av nya regler

VETENSKAPEN har en tendens att ligga steget före lagstiftning och etik. Detta hände på ett dramatiskt sätt 1945 på livets destruktiva sida med atombomben, och det händer nu igen på livets skapande sida med metoder som övervinner mänsklig ofruktbarhet.

De flesta av oss gladdes med familjen Brown i England när Louise, den första provrörsbarnet, föddes. Och vi har förundrat oss över andra förstagångshändelser - senast födseln av friska babies, som en gång varit djupfrysta embryon för att invänta det rätta ögonblicket för implantation i den framtida modern.

Det är två sådana djupfrysta embryon i Australien som uppväckt en debattstorm om de juridiska och etiska frågorna i sammanhanget. Embryona skulle planteras i Elsa Rios, hustru till Mario Rios. En tidigare implantation hade misslyckats, och paret Rios ville få en chans till att bli föräldrar. Men innan de fick den chansen omkom bägge i en flygolycka.

Vad skulle det australiska sjukhuset göra med de frusna embryona? Kunde de planteras in i någon annan? Det fanns flera som anmälde sig. Hade embryona på något sätt rätt till det ansevärda arvet efter paret Rios? Eller skulle embryona förstöras? Givetvis hade paret inte lämnat några instruktioner efter sig om hur man skulle förfara med embryona i händelse av parets död.

I Australien tillsatte man en kommission för att utreda frågan. Förra veckan avgav kommissionen sitt betänkande. Embryona skulle tinas, sade panelen, därför att en donation av

embryona skulle kräva "producenternas" medgivande, och inget sådant medgivande hade lämnats. Panelen ansåg också att embryona i sitt nuvarande tillstånd inte hade något eget liv och därför kunde förstöras.

Kommissionens medlemmar var medvetna om att de beträdde minerad mark, juridiskt och etiskt. Därför yrkade de på att man skulle anslå tre månader för den allmänna opinionen att reagera på kommissionens rekommendation. Om det blev ett ramaskri mot att man förstörde embryona skulle kommissionen överväga fallet på nytt.

Äkta par som nu registrerar sig i Sydneys Queen Victoria Hospital för in vitro befruktning måste ange vad som skall ske med embryona om någonting händer paren.

Detta förhindrar att en situation liknande den som uppstod i samband med paret Rios' förolyckande inte upprepas. Men vad händer i andra komplicerade fall? I Frankrike måste en kvinna nyligen gå till domstol för att få tillstånd att bli gravid med sin avlidne makes djupfrysta sperma. Hur skulle en sådan begäran behandlas? Vad bör göras om en surrogatmamma bryter sitt kontrakt och vägrar lämna ifrån sig den baby hon lovat bära och föda för någon annan?

Vårt samhälle har hittills misslyckats med att upprätta genomdrivbara bestämmelser som sätter stopp för atomkraftens destruktiva förmåga. Vi bärgar nu den mardrömslika skörden för det misslyckandet. Möjligheterna att missbruka vetenskapsmännens förmåga att främja eller sinka fortplantningen är mångfaldiga. Etiska och juridiska gränser måste sättas innan vi går helt vilse

Använd dig av ledaren med titeln "Tekniken skapar behov av nya regler" på sidan mitt emot för att svara på följande frågor.

Uppgift 37: NYA REGLER

Stryk under den mening som förklarar vad australiensarna gjorde för att komma fram till ett beslut om hur man skulle förfara med de frusna embryona, som tillhörde ett par som dödats i en flygplansolycka.

T/Ö

Uppgift 38: NYA REGLER

Ange två exempel från ledaren, som illustrerar hur modern teknik skapar behov av nya regler, som t ex den som användes för att implantera frusna embryon.

.....

.....

T/Ö